

*jestas ex tanta parte, quanta homini dum terræ hujus inhabitator est sufficit, aperire se cœperit, tantus caritatis ardor innascitur, & tantum divini amoris consurgit incendium, ut exustis omnibus vitiis, & homine sanctificato atque purgato, satis appareat quàm divinè dictum sit: Ego sum ignis consumens; possunt putare Pelagiani istam perfectionem in hac mortali vita me dixisse posse contingere: sed non hoc putent. Ardor quippe caritatis sequendo Deo factus idoneus, & tam magnus ut vitia cuncta consumat, in hac vita nasci & crescere potest; perficere verò propter quod nascitur, ut nullum insit homini vitium, non consequenter hîc potest; quamvis tanta ista res eodem ardore caritatis perficiatur, ubi perfici & quando perfici potest. Ut quemadmodum lavacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum, quæ humana traxit nativitas, & contraxit iniquitas; ita illa perfectio purget ab omni labe vitiorum, sine quibus humana esse non potest in hoc sæculo infirmitas. Sicut accipiendum est etiam quod ait Apostolus: *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi.* Hîc est enim lavacrum aquæ in verbo, quo mundatur Ecclesia. Sed cùm tota dicat quamdiu hîc est: *Dimitte nobis debita nostra;* non utique hîc est sine macula & ruga, aut aliquid ejusmodi: ex eo tamen quod hîc accipit, ad illam gloriam, quæ hîc non est, perfectionemque perducitur. ... Hoc opus sic incipit: *In aliis libris satis opinor egisse nos.**

Dcut. 4. 24.
Heb. 12.
29.
Caritatis
ardor.

Eph. 5. 25.
26. & 27.

Matt. 6. 12.

S.

S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE MORIBUS ECCLESIAE
CATHOLICÆ.

LIBER UNUS.*

* Scriptus
versus ini-
tium an.
Chris. 388.

Principiò constituit Augustinus mores illos, quibus in Ecclesia sanctè vivitur, ad summum hominis bonum, hoc est, Deum referri oportere. Tum summo in eum amore contendendum, idque dogma esse in catholica Ecclesia utriusque Testamenti auctoritate confirmatum. Quatuor virtutes ex vario quodam amoris Dei affectu dictas ostendit. Agit de officiis caritatis erga proximum; ac refert demum exempla continentia, & morum vere christianorum, quæ in Ecclesia catholicæ alumnis eluxerunt.

1. **I**N aliis libris satis opinor egisse nos quemadmodum manichæorum invectionibus, quibus in Legem, quod vetus Testamentum vocatur imperitè atque impiè feruntur, seseque inter imperitorum plausus, inani jactatione ventillant, possimus occurrere: quod breviter etiam hîc commemorari à me potest. Quis enim mediocriter sanus non facile intelligat, Scripturarum expositionem ab iis petendam esse, qui earum doctores se esse profitentur: fierique

CAPUT I.
Quomodo
detecturus
sit fucos
manichæo-
rum.

DD 2

pos-

posse, imò id semper accidere, ut multa indoctis videantur absurda, quæ cum à doctioribus exponuntur, eo laudanda videantur, & eo accipiuntur aperta dulcius, quo clausa difficilius aperiebantur? Hoc ferè in sanctis veteris Testamenti libris evenit, si modò ille qui eis offenditur, doctorem potius eorum pium, quàm impium laceratorem requirat, priùsque studio quærentis, quàm temeritate reprehendentis imbuatur. Nec si ea discere cupiens, in aliquos fortè inciderit vel episcopos vel presbyteros, vel cujuscemodi Ecclesiæ catholicæ antistites & ministros, qui aut passim caveant nudare mysteria, aut contenti simplici fide, altiora cognoscere non curarint, desperet ibi scientiam esse veritatis; ubi neque omnes à quibus quæritur docere possunt, neque omnes qui quærent discere digni sunt. Et diligentia igitur & pietas adhibenda est: altero fiet, ut scientes inveniamus; altero, ut scire mereamur.

Duo quibus
fallunt manichæi.

2. Sed quoniam duæ maximè sunt illecebræ manichæorum, quibus decipiuntur incauti, ut eos velint habere doctores; una, cum Scripturas reprehendunt, vel quas malè intelligunt, vel quas malè intelligi volunt; altera, cum vitæ castæ & memorabilis continentiæ imaginem præferunt: hic liber congruentem catholicæ disciplinæ sententiam nostram de vita & moribus continebit, in quo fortasse intelligetur, & quàm sit facilè simulare, & quàm difficile habere virtutem. Eum sanè modum tenebo, si potero, ut neque in illorum morbos qui mihi sunt notissimi, tam graviter invehar, quàm illi in ea quæ ignorant: sanari enim eos potius, si fieri potest, quàm oppugnari volo. Et ea de Scripturis assumam

tes-

testimonia, quibus eos necesse sit credere, de novo scilicet Testamento; de quo tamen nihil proferam eorum quæ solent immissa esse dicere, cum magnis angustiis coartantur; sed ea dicam, quæ & approbare & laudare coguntur. Nec omninò ullam relinquam testem sententiam productam de apostolica disciplina, cui non de veteri Testamento similem comparem: ut si evigilare tandem deposita pertinacia somniorum suorum, & in christianæ fidei lucem adspirare voluerint, animadvertant & quàm non sit christiana vita quam ostentant, & quàm sit Christi Scriptura quam lacerant.

3. UNDE igitur exordiar? ab auctoritate, an à ratione? NATURÆ quidem ordo ita se habet, ut cum aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas. Nam infirma ratio videri potest, quæ cum reddita fuerit, auctoritatem postea, per quam firmetur, assumit. Sed quia caligantes hominum mentes consuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque velantur, perspicuitati sinceritatisque rationis adspectum idoneum intendere nequeunt; saluberrimè comparatum est, ut in lucem veritatis aciem titubantem velut ramis humanitatis opacata inducat auctoritas. Sed quoniam cum iis nobis res est, qui omnia contra ordinem, & sentiunt, & loquuntur, & gerunt, nihilque aliud maximè dicunt, nisi rationem priùs esse reddendam, morem illis geram; quod fateor in disputando vitiosum esse, suscipiam. Delectat enim me imitari quantum valeo mansuetudinem Domini mei Jesu Christi, qui etiam ipsius mortis malo, quo nos exuere vellet, indutus est.

4. RATIONE igitur quæramus quemad-

DD 3

MO-

CAPUT II.
Rationibus
priùs agit,
obsequens
vitiosæ manichæorum
consuetudini.

CAPUT III.

Beatus qui
eo fruatur
quod homi-
nis opti-
mum est.

modum sit homini vivendum. Beatè certè omnes vivere volumus, neque quisquam est in hominum genere, qui non huic sententiæ, antequam plenè sit emissa, consentiat. BEATUS autem, quantum existimo, neque ille dici potest, qui non habet quod amat, quaecumque sit; neque qui habet quod amat, si noxium sit; neque qui non amat quod habet, etiamsi optimum sit. Nam & qui appetit quod adipisci non potest, cruciatur; & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur; & qui non appetit quod adipiscendum esset, ægrotat. Nihil autem istorum animo contingit sine miseria: nec miseria & beatitudo in homine uno simul habitare consueverunt: nullus igitur illorum beatus est. Quartum restat, ut video, ubi beata vita inveniri queat, cum id quod est hominis optimum, & amatur, & habetur. Quid enim est aliud quod dicimus frui, nisi præstò habere quod diligis? Neque quisquam beatus est, qui non fruatur eo, quod est hominis optimum; nec quisquam, qui eo fruatur, non est beatus. Præstò ergo esse nobis debet optimum nostrum, si beatè vivere cogitamus.

Hominis
optimum
quid.

5. Sequitur ut quæramus, quid sit hominis optimum, quod profectò deterius esse quàm ipse homo non potest. Quisquis enim quod se ipso est deterius, sequitur, fit & ipse deterior. Oportet autem omnem hominem id quod optimum est sequi. Non est igitur homine deterius hominis optimum. Fortasse tale aliquid erit, quale ipse homo est? Ita sit sanè, si nihil est homine melius, quo perfrui possit. Si autem invenimus aliquid quod & homine sit excellentius, & præstò esse amanti sese homini possit, quis dubita-

ve-

verit homini ad id nitendum esse ut beatus sit, quod eo ipso qui nititur, manifestum est esse præstantius? Nam si id est beatum esse, ad tale bonum pervenisse quo amplius non potest, id est autem quod dicimus optimum; quo tandem pacto potest in ea definitione includi, qui ad summum bonum suum nondum pervenerit? Aut quomodo summum est, si est aliquid melius quò pervenire possimus? Hoc igitur si est, tale esse debet quod non amittat invitus. Quippe nemo potest confidere de tali bono, quod sibi eripi posse sentit, etiamsi retinere id amplectique voluerit. Quisquis autem de bono quo fruatur non confidit, in tanto timore amittendi, beatus esse quò potest?

Dux con-
ditiones
summi bo-
ni. 1. Ut
nihil eo
melius sit.
2. Ut tale
sit, quod
non amit-
tat invitus.

6. QUÆRAMUS igitur, quid sit homine melius. Quod profectò invenire difficile est, nisi prius considerato atque discusso, quid sit ipse homo. Nec nunc definitionem hominis à me postulandam puto. Illud est magis quod mihi hoc loco quærendum videtur, cum inter omnes penè constet, aut certè id quod satis est inter me atque illos cum quibus nunc agitur hoc conveniat, ex anima & corpore nos esse compositos; quid est ipse homo, utrumque horum quæ nominavi, an corpus tantummodo, an tantummodo anima? Quamquam enim duo sint, anima & corpus, & neutrum vocaretur homo, si non esset alterum (nam neque corpus homo esset si anima non esset, nec rursus anima homo, si ea corpus non animaretur) fieri tamen potest, ut unum horum & habeatur homo, & vocetur. Quid ergo hominem dicimus? Animam & corpus tamquam bigas, vel centaurum; an corpus tantum, quod sit in usu animæ se regentis, tamquam

CAPUT IV.
Homo quid.

DD 4

quam lucernam, non ignem simul & testam, sed testam solam, tamen propter ignem appellamus: an nihil aliud hominem quam animam dicimus, sed propter corpus quod regit, veluti equitem non simul equum & hominem, sed hominem solum, ex eo tamen quod regendo equo sit accommodatus, vocamus? Difficile est istam controversiam dijudicare; aut si ratione facile, oratione longum est: quem laborem ac moram suscipere ac subire non opus est. Sive enim utrumque, sive anima sola nomen hominis teneat, non est hominis optimum quod optimum est corporis; sed quod aut corpori simul & animæ, aut soli animæ optimum est, id est optimum hominis.

CAPUT V.
Homin
optimum
non quod
soli cor-
poris, sed
quod ani-
mæ opti-
mum est.

7. CORPORA autem si quærimus quid optimum sit, id certa ratio cogit fateri, per quod fit ut sese corpus quàm optimè habeat. Nihil est autem omnium, quæ vegetant corpus, anima melius atque præstantius. Est ergo summum corporis bonum, non voluptas ejus, non indoloria, non vires, non pulchritudo, non velocitas, & si quid aliud in bonis corporis numerari solet, sed omninò anima. Nam & ista quæ commemorata sunt, præsentia sui exhibet corpori, & quod antecellit omnibus, vitam. Quamobrem non videtur mihi anima esse summum hominis bonum, sive animam simul & corpus, sive animam solam hominem dicimus. Ut enim corporis summum bonum id invenit ratio, quod est corpore melius, & quo ei vigor & vita præbetur: ita sive corpus & anima, sive anima ipsa per se homo sit, inveniendum est, si quid animam præcedit ipsam, quod cum anima sequitur, fit in suo genere quam potest optima. Quod si reperire potuerimus, id erit profectò quod
am-

ambagibus remotis omnibus, summum hominis bonum jure meritòque nominandum est.

8. Aut si corpus est homo, quin hominis optimum anima ipsa sit, recusare non possum. Sed certè cum de moribus agitur, cum quærimus quinam vitæ modus tenendus sit, ut beatitudinem possimus adipisci, non corporis præcepta dantur, non corporis investiganda est disciplina. Postremò bonos mores ea nostra pars actura est, quæ inquirat, & discit; & hæc animæ sunt propria: non igitur de corpore, cum de virtute obtinenda satagimus, quæstio est. Quod si est consequens, sicuti est, ut ipsum corpus cum ab anima regitur, quæ virtutis compos est, multò & melius regatur & honestius, eoque optimè sese habeat, quo est optima illa, quæ sibi justa lege dominatur; id erit hominis optimum quod animam optimam facit, etiam si hominem corpus vocemus. An verò si mihi auriga obtemperans, equos quibus præstat alit ac regit commodissimè, atque ipse quo mihi est obedientior, mea liberalitate perfruitur; negare quisquam potest non solum quòd auriga, verum etiam quòd equi sese optimè habent, mihi deberi? Itaque sive tantum corpus, sive tantum anima, sive utrumque homo sit, non mihi maximè quærendum videtur, nisi quid animam faciat optimam: nam eo percepto, non potest homo non aut optimè, aut certè multò melius sese habere, quàm si hoc unum defuisset.

9. NEMO autem dubitaverit, quin virtus animam faciat optimam. Sed rectissimè quæri potest, utrum ista virtus etiam per sese, an nisi in anima esse non possit. Oboritur iterum altissima & longissimi sermonis indigenas
quæ-

CAPUT VI.
Virtus ani-
mam opti-
mam effi-
cit, virtu-
tem anima
comparat

sequendo
Deum, Dei
autem con-
secutio vita
beata.

quæstio; sed hoc benè utar fortasse compendio: spero Deum adfuturum, ut quantum imbecillitas nostra patitur, de tantis rebus non modo dilucidè, sed etiam breviter doceamus. Quodlibet enim eorum sit, sive etiam per sese esse possit virtus sine anima, sive nisi animæ inesse non possit, proculdubio aliquid anima sequitur ut virtutem assequatur: id erit aut ipsa anima, aut virtus, aut aliquid tertium. At si se ipsam sequitur ut virtutem adipiscatur, stultum nescio quid sequitur: stulta est enim ante adeptam virtutem. Summa sunt autem vota sequentium, ut id quod quisque sequitur, assequatur. Aut igitur optabit non assequi quod sequitur anima, quo nihil absurdius & perversius dici potest; aut cum se sequitur stulta, eandem stultitiam quam vitat assequitur. Si autem virtutem sequitur, hanc assequi cupiens; quomodo sequitur id quod non est, aut quomodo assequi cupit quod habet? Aut igitur virtus est præter animam; aut si non placet vocare virtutem nisi habitum ipsum & quasi sapientis animæ qualitatem, quæ nisi in anima esse non potest, oportet ut aliquid aliud sequatur anima, ut ei virtus possit innasci: quia neque nihil sequendo, neque stultitiam sequendo potest, quantum ratio fert, ad sapientiam pervenire.

10. Hoc igitur aliud, quod sequendo anima virtutis atque sapientiæ compos fit, aut homo sapiens est, aut Deus. Sed supra dictum est, tale quiddam esse debere, quod inviti amittere nequeamus. Quis verò cunctandum putet, hominem sapientem, si eum sequi satis putaverimus, auferri nobis non modo recusantibus, sed etiam repugnantibus posse? Deus igitur restat, quem si sequimur, be-

nè:

nè: si assequimur, non tantum benè, sed etiam beatè vivimus. Quem si qui esse negant, quid ego cogitem quo illis sermone suadendum sit, cum quibus utrum omnino sermocinandum sit, nescio? Quod tamen si videbitur, longè aliud principium, alia ratio, alius ingressus ineundus est, quàm inpræsentiarum suscepimus. Nunc itaque cum illis mihi res est, qui Deum esse non negant: neque id tantum, sed etiam non ab eo negligi res humanas fatentur. Nullum enim arbitror aliquo religionis nomine teneri, qui non saltem animis nostris divina providentia consuli existimet.

11. SED quo pacto sequimur quem non videmus; aut quomodo videmus, qui non solum homines, sed etiam insipientes homines sumus? Quamquam enim non oculis, sed mente cernatur, quæ tandem mens idonea reperiri potest, quæ cum stultitiæ nube obtegatur, valeat illam lucem vel etiam conetur haurire? Confugiendum est igitur ad eorum præcepta, quos sapientes fuisse probabile est. Hactenus potuit ratio perducì. Versabatur namque, non veritate certior, sed consuetudine securior, in rebus humanis. At ubi ad divina perventum est, avertit sese, intueri non potest, palpitat, æstuat, inhiat amore, reverberatur luce veritatis, & ad familiaritatem tenebrarum suarum non electione, sed fatigatione convertitur. Quàm hinc formidandum est, quàm tremendum, ne majorem inde concipiat anima imbecillitatem, ubi quietem fessa conquirit! Ergo refugere in tenebrosa cupientibus per dispensationem ineffabilis Sapientiæ, nobis illa opacitas auctoritatis occurrat, & mirabilibus rerum, vocibusque librorum veluti signis temperatioribus veritatis umbrisque blandiatur.

Quid

CAP. VII.
Deus aucto-
ritate
Scriptura-
rum vesti-
gandus.

Œconomia
divinæ er-
ga nostram
salutem ra-
tio & præ-
cipua mys-
teria.

12. Quid potuit pro salute nostra fieri amplius? Quid beneficentius, quid liberalius divina providentia dici potest, quæ à legibus suis hominem lapsum, & propter cupiditatem rerum mortalium jure ac meritò mortalem sobolem propagantem, non omninò deseruit? Habet enim potestas illa justissima, miris & incomprehensibilibus modis, per quasdam secretissimas successiones rerum sibi servientium quas creavit, & severitatem vindicandi, & clementiam liberandi. Quod quidem quàm sit pulchrum, quàm magnum, quàm Deo dignum, quàm postremò, id quod quæritur, verum, nequaquam intelligere poterimus, nisi ab humanis & proximis incipientes, veræ religionis fide præceptisque servatis, non deseruerimus viam quam nobis Deus, & Patriarcharum segregatione, & legis vinculo, & Prophetarum præsgio, & suscepti hominis Sacramento, & Apostolorum testimonio, & martyrum sanguine, & gentium occupatione munivit. Quare deinceps nemo ex me quærat sententiam meam, sed potiùs audiamus oracula, nostrasque ratiunculas divinis submittamus affatibus.

Summa fi-
dei.

CAPUT
VIII.

Deus sum-
mum bo-
num, quò
summo a-
more ten-
dere jube-
mur.

Matt. 22.
37.

13. **VIDEAMUS** quemadmodum ipse Dominus in Evangelio nobis præceperit esse vivendum: quomodò etiam Paulus apostolus: has enim Scripturas illi condemnare non audent. Audiamus ergo, quem finem bonorum nobis, Christe, præscribas; nec dubium est quin is erit finis, quò nos summo amore tendere jubes. *Diliges, inquit, Dominum Deum tuum.* Dic mihi etiam, quæso te, qui sit diligendi modus: vereor enim ne plus minùsve quàm oportet inflammer desiderio, & amore Domini mei. *Ex toto, inquit, corde tuo.* Non est satis.

tis. Ex tota anima tua. Ne id quidem satis est. *Ex tota mente tua.* Quid vis amplius? Vellem fortasse, si viderem quid posset esse amplius. Quid ad hæc Paulus? *Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia procedunt in bonum.* Dicat etiam ipse dilectionis modum. *Quis ergo, inquit, nos separabit à caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Audivimus quid diligere, & quantum diligere debeamus: eò est omninò tendendum, ad id omnia consilia nostra referenda. Bonorum summa Deus nobis est. Deus est nobis summum bonum. Neque infra remanendum nobis est, neque ultra quærendum: alterum enim periculosum, alterum nullum est.

Rom. 8. 28.
Pro
συνεργεί
legisse
videtur.
συζηροπέ
ν

14. **AGE** nunc investigemus, vel potiùs attendamus, præstò enim est & facillimè videtur, utrùm his sententiis ex Evangelio atque Apostolo prolatis, etiam Testamenti veteris auctoritas congruat. Quid dicam de superiore sententia, cùm manifestum sit omnibus, eam de lege, quæ per Moysen data est, esse depromptam? Ibi enim scriptum est: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Quid autem illi quò ab Apostolo dictum est, comparare de veteri Testamento possim, ne diutiùs quærerem ipse subjecit. Cùm enim dixisset, nulla tribulatione, nulla angustia, nulla persecutione, nulla necessitate inopiæ corporalis, nullo periculo, nullo gladio nos à caritate Christi separari; statim subjunxit: *Sicut scriptum est: Quia propter te afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis.* Hæc illi solent à corruptoribus Scripturarum immissa esse dicere, usque adeo nihil habent quod

CAP. IX.
Concentus
veteris &
novi Testa-
menti de
præceptis
caritatis.

Deut. 6 5.

Rom. 8. 38.

Ps. 43. 22.

I. Retract.
c. 7. n. 2.

quod contradicant, ut hæc miseri respondere cogantur. Sed quis non intelligat convictorum hominum aliam non esse potuisse ultimam vocem?

15. A quibus tamen quæro, utrum istam sententiam in veteri Testamento esse negent, an non congruere sententiæ apostolicæ affirmant? At illud primum libris docebo: in hoc autem altero tergiversantes homines, & per abrupta fugientes, aut in pacem revocabo, si voluerint respicere aliquantum, & considerare quid dictum sit; aut eos intelligentia ceterorum, qui sine cupiditate iudicant, insectabor. Quid enim potest amicitius quàm ista sibi consonare sententiæ? Nam tribulatio, angustia, persecutio, fames, nuditas, periculum, hominem in hac vita constitutum graviter afficiunt. Hæc itaque omnia verba illo uno concluduntur testimonio veteris Legis, quo dictum est, *Propter te afficimur*. Gladius restabat, qui non ærumnosam vitam affert, sed quam invenerit adimit. Huic ergo respondet, *Æstimati sumus ut oves occisionis*. Caritas verò ipsa non potuit significari expressius, quàm quo dictum est, *Propter te*. Fac ergo non in Paulo Apostolo compertum istud testimonium, sed à me esse prolatum. Numquidnam tibi demonstrandum est, hæretice, nisi aut scriptum in vetere Lege non esse, aut Apostolo non convenire? Quorum si nihil dicere audes (urgeris enim cum & codex legitur, quo planum sit scriptum esse, & homines intelligunt ad id quod Apostolus dixit, nihil posse aptius convenire) cur ergo valere aliquid putas, quòd Scripturas corruptas esse insimulare audes? Postremò quid responsurus es ei, qui tibi dicat, Ego sic intelligo, Ego sic

sic accipio, sic credo; nec ob aliud lego illos libros, nisi quòd ibi omnia christianæ fidei concinere video. Illud potiùs dic, si audes, & adversus me dicere cogitas, non esse credendum quòd Apostoli & martyres propter Christum affecti gravibus ærumnis dicuntur, quòd à persecutoribus ut oves occisionis æstimati sunt. Quod si non potes dicere, quid calumniaris in quo libro a inveniam, quod me oportere credere confiteris?

16. AN illud dicis, concedere te quidem, Deum esse diligendum, sed non illum Deum quem colunt ii, qui Testamenti veteris auctoritatem recipiunt? Non ergo illum Deum colendum esse dicitis, qui fecit cælum & terram. Iste namque per omnes partes illorum voluminum prædicatur: vos autem fatemini universum istum mundum, qui nomine cæli & terræ significatur, habere auctorem & fabricatorem Deum, & Deum bonum. Cum exceptione quippe vobiscum loquendum est, quando Deus nominatur. Duos enim deos, unum bonum, alterum malum esse perhibetis. Quod si dicitis colere vos, & colendum arbitrari Deum, à quo factus est mundus, non tamen eum esse quem veteris Testamenti commendat auctoritas; impudenter facitis, qui alienum animum atque sententiam, quam benè atque utiliter acceperimus, malè interpretari conamini: frustra omninò. Neque enim vestra stultæ atque impiæ disputationes ullo modo cum piorum doctissimorumque hominum sermonibus, per quos in Ecclesia catholica Scripturæ illæ volentibus dignisque aperiuntur, com-

CAPUT X.
De Deo
quid doceat
Ecclesia.

Duo dil
manichæo-
rum.

a MSS. plures, in quo libro credam, & nonnulli, in quo libro scriptum credam.

parari queunt. Longè prorsus aliter quàm putatis Lex & Prophetæ intelliguntur à nobis. Desinite errare, non colimus pœnitentem Deum, non invidum, non indigum, non crudelem, non quærentem de hominum vel pecorum sanguine voluptatem, non cui flagitia & scelera placeant, non possessionem suam terræ quadam particula terminantem. In has enim atque hujusmodi nugas graviter copiosèque invehi soletis. Quare nos invectione vestra non tangit; sed aniles quasdam, vel etiam pueriles opiniones, eo ineptiore, quo vehementiore oratione pervelitis. Qua quisquis movetur & ad vos transit, non Ecclesiæ nostræ damnat disciplinam, sed eam se ignorare demonstrat.

17. Quamobrem si quid humani corde geritis, si curæ vobis vosmetipsi estis, quærите potius diligenter & piè, quomodo illa dicantur. Quærите, miseri: nam talem fidem, qua Deo inconveniens aliquid creditur, nos vehementius & uberius accusamus: nam & in illis quæ dicta sunt, cum sic intelliguntur ut littera sonat, & simplicitatem corrigimus, & pertinaciam deridemus. Et alia multa, quæ vos intelligere non potestis, vetat eos credere catholica disciplina, qui non annis, sed studio atque intellectu excedentes quamdam mentis pueritiam, in canos sapientiæ promoventur. Nam & credere Deum loco aliquo quamvis infinito, per quantitatis quæcumque spatia contineri, quàm sit stultum docetur: & de loco in locum, vel ipsum, vel aliquam ejus partem moveri atque transire, arbitrari nefas habetur. Jam verò aliquid ejus substantiæ atque naturæ commutationem vel conversionem quolibet modo pati posse si quis opinetur,

mi-

miræ dementiæ impietatisque damnabitur: ita fit ut apud nos inveniatur pueri quidam, qui humana forma Deum cogitent, atque ita se habere suspicentur (qua opinione nihil est abjectius) sed inveniatur item multi senes, qui ejus majestatem, non solum super humanum corpus, sed etiam super ipsam mentem manere inviolabilem atque incommutabilem, eadem ipsa mente conspiciant. Quas ætates, non tempore, sed virtute atque prudentia discernendas esse jam dictum est. Apud vos autem nemo quidem reperitur qui Dei substantiam humani corporisfiguratione describat: sed rursus nemo qui a ab humani erroris labe sejungat. Itaque illi quos quasi vagientes Ecclesiæ catholicæ ubera sustentant, si ab hæreticis non fuerint ^b deprædati, pro suo quisque capti viribusque nutriuntur, perducunturque alius sic, alius autem sic, primum in virum perfectum, deinde ad maturitatem canitiemque sapientiæ perveniunt, ut eis quantum volunt, vivere, ac beatissimè vivere liceat.

18. SECUTIO igitur Dei, beatitatis appetitus est: consecutio autem ipsa beatitas. At eum sequimur diligendo, consequimur verò, non cum hoc omninò efficimur quod est ipse, sed ei proximi, eumque mirifico & intelligibili modo contingentes, ejusque veritate & sanctitate penitus illustrati atque com-

TOM. I.

EE

pre-

^a Lov. qui se ab humani erroris labe sejungat. At abest, se, à MSS. & à ceteris editionibus, debetque abesse: quia ibi manichæis exprobrat Augustinus, quod Deum ab humani quidem corporis configuratione liberum esse velint, non tamen ab humani erroris labe: quippe cum animam humanam, quæ utique errori obnoxia est, partem ipsius Dei esse dogmatizent: quod argumentum urget in lib. 2. de Genesi cont. Manich. c. 8. n. II.

^b Vaticanus codex habet, depravati.

CAP. XI.
Deus unice
diligendus,
ideoque
summum
hominis
bonum.

Deut. 6. 5. prehensi. Ille namque ipsum lumen est, no-
 Matt. 22. bis autem ab eodem illuminari licet. *Maxi-*
 37. *um* ergo, quod ad beatam vitam ducit, *pri-*
 Rom. 8. 28. *imumque mandatum est, Diliges Dominum*
 Rom. 8. 38. *Deum tuum ex toto corde tuo, & anima, &*
 39. *mente. Diligentibus enim Deum, omnia pro-*
cedunt in bonum. Quamobrem paulò post
 idem Paulus: *Certus sum*, inquit, *quod ne-*
que mors, neque vita, neque Angeli, ne-
que virtus, neque instantia, neque futura,
neque altitudo, neque profundum, neque
creatura alia poterit nos separare à cari-
tate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino
nostro. Si igitur diligentibus Deum omnia pro-
 cedunt in bonum; & summum bonum, quod
 etiam optimum dicitur, non modò diligen-
 dum esse nemo ambigit, sed ita diligendum
 ut nihil ampliùs diligere debeamus, idque sig-
 nificatur & exprimitur quod dictum est: *Ex*
tota anima, & ex toto corde, & ex tota
mente: quis quæso dubitaverit, his omnibus
 constitutis, & firmissimè creditis, nihil nobis
 aliud esse optimum, ad quod adipiscendum
 postpositis ceteris festinare oporteat, quàm
 Deum? Item si nulla res ab ejus caritate nos
 separat, quid esse non solùm melius, sed
 etiam certius hoc bono potest?

19. Sed singula breviter adtendamus. Nemo
 nos inde separat, minando mortem. Id-
 ipsum enim a quo diligimus Deum, mori non
 potest, nisi dum non diligit Deum: cùm
 MORS ipsa sit non diligere Deum, quod ni-
 hil est aliud quàm ei quidquam in diligendo

at-

a Bad. Er. Lov. & aliquot MSS. *idipsum enim quod*
diligimus &c. Sed verius editio Arn. & MSS. quatuor,
idipsum enim quo, scilicet animus, ut liquet ex hujus lo-
 cutionis interpretatione in cap. seq.

Deo nihil
 melius,
 Deum ne-
 mo amittit
 invitus,
 quæ sunt
 duæ condi-
 tiones sum-
 mi boni, su-
 pra c. 3.

atque sequendo præponere. Nemo inde separ-
 rat, pollicendo vitam: nemo enim ab ipso fon-
 te separat, pollicendo aquam. Non separat
 Angelus: non enim est Angelus, cùm inhære-
 mus Deo, nostra mente potentior. Non separ-
 rat Virtus: nam si Virtus hïc illa nominata
 est, quæ aliquam potestatem in hoc mundo
 habet, toto mundo est omninò sublimior mens
 inhærens Deo. Sin virtus illa dicta est, quæ
 ipsius animi nostri rectissima affectio est; si
 in alio est, favet ut jungamur Deo; si in
 nobis est, ipsa conjungit. Non separat instan-
 tes molestiæ: hoc enim leviores eas sentimus,
 quo ei unde nos separare moliantur, arctius
 inhæremus. Non separat promissio futurorum:
 nam & quidquid boni futurum est, certius pro-
 mittit Deus; & nihil est ipso Deo melius, qui
 jam profectò bene sibi inhærentibus præsens
 est. Non separat altitudo neque profundum:
 etenim si hæc verba scientiæ fortè altitudinem
 vel profundum significant, non ero curiosus,
 ne sejungar à Deo, nec cujusquam doctrina
 me ab eo separat, ut quasi depellat errorem,
 à quo nemo prorsus nisi separatus erraret. Si
 verò altitudine & profundo superna & infer-
 na hujus mundi significantur; quis mihi ex-
 lum polliceatur, ut à cæli fabricatore sejun-
 gar? Aut quis terreat infernus, ut Deum
 deseram, quem si numquam deseruissem, in-
 ferma nescirem? Postremò quis me locus ab
 ejus caritate divellet, qui non ubique totus
 esset, si ullo contineretur loco?

20. *Non, inquit, separat alia creatura.* CAPUT XII.
 O altissimorum mysteriorum virum! Non fuit
 contentus dicere, *creatura*; sed, *alia*, in-
 quit, *creatura*, admonens etiam idipsum
 quo diligimus Deum, & quo inhæremus Deo,
 id

id est, animum atque mentem creaturam esse. Alia ergo creatura corpus est: & si animus res quædam est intelligibilis, id est, quæ tantum intelligendo innotescit; alia creatura est omne sensibile, id est, quod per oculos, vel aures, vel olfactum, vel gustum, vel tactum, quasi quamdam notitiam sui præbet: atque id deterius sit necesse est, quam quod intelligentia sola capitur. Ergo cum etiam Deus dignis animis notus non nisi per intelligentiam possit esse, cum tamen sit ipsa qua intelligitur mente præstantior, quippe qui Creator ejus atque auctor est, verendum erat ne animus humanus, eo quod inter invisibilia & intelligibilia numeratur, ejusdem se naturæ arbitraretur esse, cujus est ipse qui creavit; & sic ab eo superbia decideret, cui caritate jungendus est. Fit enim Deo similis quantum datum est, dum illustrandum illi atque illuminandum se subjicit. Et si maxime ei propinquat subjectione ista qua similis fit, longè ab eo fiat necesse est audacia qua vult esse similior. Ipsa est ^a qua legibus Dei obtemperare detrectat, dum suæ potestatis esse cupit, ut Deus est.

21. Quanto ergo magis longè discedit à Deo, non loco, sed affectione atque cupiditate, ad inferiora quam est ipse, tanto magis stultitia miseriaque completur. Dilectione igitur redit in Deum, qua se illi non componere, sed supponere affectat. Quod quanto fecerit instantius ac studiosius, tanto erit beator atque sublimior, & illo solo dominante liberrimus. Quamobrem nosse debet se esse crea-

^a Er. Lov. & Arn. *Ipsa est qua.* At MSS. & Bad. habent, *qua*, & melius: explicatur nimirum quæ illa sit audacia, qua vult animus esse Dei similior.

creaturam. Debet enim Creatorem suum credere sicuti est, inviolabili & incommutabili semper manere natura veritatis atque sapientia: in se autem cadere posse stultitiam atque fallaciam, vel propter errores quibus exui desiderat, confiteri. Sed rursus cavere debet, ne ab ipsius Dei caritate, qua sanctificatur ut beatissimus maneat, alterius creaturæ, id est, hujus sensibilis mundi amore separetur. Non igitur separat nos alia creatura, siquidem & nos ipsi creatura sumus, à caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

22. DICAT nobis idem Paulus, quis iste sit Christus Jesus Dominus noster. *Vocatis*, inquit, *prædicamus Christum Dei Virtutem & Dei Sapientiam.* Quid, ipse Christus nonne inquit: *Ego sum Veritas?* Si ergo quærimus, quid sit bene vivere, id est, ad beatitudinem bene vivendo tendere, id erit profectò amare Virtutem, amare Sapientiam, amare Veritatem, & amare ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente; Virtutem quæ inviolabilis & invicta est, Sapientiam cui stultitia non succedit, Veritatem quæ converti atque aliter quam semper est sese habere non novit. Per hanc ipse cernitur Pater; dictum est enim: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* Huic hæremus per sanctificationem. Sanctificati enim plena & integra caritate flagramus, qua sola efficitur ut à Deo non avertamur, eique potius quam huic mundo conformemur. *Prædestinavit enim*, ut ait idem Apostolus, *conformes nos fieri imaginis Filii ejus.*

23. Fit ergo per caritatem ut conformemur Deo, & ex eo conformati aque configurati, & circumcisi ab hoc mundo, non

CAP. XIII.
Per Christum & ejus Spiritum jungimur inseparabiliter Deo.
I. Cor. I. 24.
Joan. 14.6.

Joan. 14.6.

Rom. 8.29.